316(06)
А43

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Факультет соціології та психології

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЇ, ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 8
КИЇВ - 2007

Рекомендовано Вищою Атестаційною комісією України
як фахове видання з соціології та психології
(лист №2 – 05/5 від 08 червня 2005 року)

Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету соціології та психології
(протокол №7 від 22 лютого 2007 року)

Відповідальний редактор	*В.Б.Євтух*, член-кореспондент НАН України, д-р іст. наук, проф., декан факультету соціології та психології.
Редакційна колегія	*О.В.Рудоміно-Дусятська*, канд. психол. наук, доц. (заступник відповідального редактора); *В.В.Чепак*, канд. соціол. наук, доц. (заступник відповідального редактора); *О.Я.Кишенко*, відповідальний секретар; *Ю.І.Яковенко*, д-р соціол. наук, проф.; *Л.Ф.Бурлачук*, член-кореспондент АПН України, д-р психол. наук, проф.; *М.П.Лещенко*, д-р пед. наук, проф.; *Н.М.Бібік*, академік АПН України, д-р пед. наук; *О.І.Вишняк*, д-р соціол. наук, проф.; *О.І.Власова*, д-р психол. наук, доц.; *Л.В.Губерський*, академік НАН України, д-р філос. наук, проф.; *Н.Г.Калашник*, д-р пед. наук; *С.Д.Максименко*, академік АПН України, д-р психол. наук, проф.; *Л.В.Малес*, канд. соціол. наук, доцент; *О.В.Плахотнік*, д-р пед. наук, проф.; *В.І.Судаков*, д-р соціол. наук, проф.; *В.І.Тарасенко*, д-р соціол. наук, проф.; *Т.М.Титаренко*, член-кореспондент АПН України, д-р психол. наук, проф.; *Ю.Л.Трофімов*, член-кореспондент АПН України, д-р психол. наук, проф.; *Л.М.Хижняк*, д-р соціол. наук, проф.; *В.Г.Чугаєвський*, канд. пед. наук, доц.

Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. – К.: Фенікс, 2007. – Вип. 8. – 168 с.

У збірниках наведено результати теоретичних, прикладних та науково-експериментальних досліджень з актуальних питань соціології, психології, педагогіки та соціальної роботи.

Для науковців, викладачів, соціальних працівників, практичних психологів, студентів.

Ussue deals with the results of theoretical, empirical and scientific-experimental researches in the actual problems of sociology, psychology, pedagogic and social work.

It is of interest to scientists, teachers, social workers, psychologists-practitioners and students.

© Факультет соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2007

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....5
CONTENTS.....7
Від головного редактора
Володимир Євтух.....9
Євтух В., д-р іст. наук, професор
Проблематика етнічних та расових студій
у західних університетах: навчальна та дослідницька
дисципліни.....10
Данилюк І., канд. психол. наук
Етнічна психологія як наука.....18
Цимбалюк Н., д-р соціол. наук, проф.
Етнонаціональні характеристики
культурного дозвілля.....28
Марушкевич А., д-р пед. наук
Витоки та джерела
етнопедагогічних знань українців.....39
Сабалья Л.,
аташе з питань культури
Посольства Іспанії в Венесуелі Ретрибуція:
організуючий принцип людського суспільства.....46
Євтух О., студ. Інституту філології
Сучасний статус та функціонування сардинської мови в
етнолінгвістичному просторі Італії
(за даними соціологічного дослідження).....63
Чернова К.,
канд. іст. наук
Українська діаспора в транснаціональному просторі 74
Щерба Г.,
Львівський нац. університет ім. І. Франка
Соціологічні дослідження розвитку українсько-польського
транскордонного Співробітництва.....82

Кошечко Н., асп.
Роль та значення
етнопедагогічних знань українців
у підготовці підростаючого покоління до життя.....92
Решетняк О., аспірантка
Етнорелігійний простір України:
спроби теоретичного обґрунтування.....99
Вакуленко О.,
аспірант 2-го року навчання
Національна ідентичність і проблема ідентитетів:
аналітичний огляд наукових джерел.....111
Кишенко О., студент
Інтернет-залежність:
чи існують географічні кордони?.....128
Іванова О., студ. Інституту філології
Національні етнічні мови Іспанії у контексті формування
іспанського суспільства (X-XIII ст.).....138
Фірсов Р.,
аспірант історичного факультету
Повернення кримських татар в Крим.....145
Штепа С., канд. політ. наук, доц.
Формування політико – правового поля етнополітичних
проблем Криму: регіональний аспект.....156

CONTENTS

Vice Editor-in-Chief....9
Yevtukh V....10
Problems of ethnic and racial studies in Western universities: teaching and research....10
Danilyuk I....18
Ethnic psychology as science....18
Tsimbaliuk N....28
Ethnic characteristic of cultural leisure....28
Marushkevich A....39
Turns and sources of ukrainians ethno-pedagogical knowledge....39
Zaballa L....46
Retribution:....46
organizing principle of human society....46
Yevtukh O....63
Contemporary status and functions of Sardinian language in ethnolingvistic space of Italy (sociological survey)....63
Tchernova K....74
Ukrainian Diaspora in transnational space....74
Shcherba H....83
Sociological research Ukrainian–Polish a trance of boundary cooperation....83
Koshechco N....92
Role and value of ethnopedagogical knowledge of ukrainian's in praparation young generations by a life....92
Reshetnyak O....99
Ethno-religious Space of Ukraine: attempts of theoretical substantiation....99
Vakulenko O....112
National Identity and the Problem of Identitets: an Analytical Review of Scientific Sources....112
Kishenko O....128

Internet-ediction:
exists geographical bounds?.....128
Ivanova O.....138
National ethnic languages of Spain in the context of Spanish
society formation (X-XIII cen.).....138
Firsov R.....146
Crimean tatars return Crimea.....146
Shtepa S.....156
On forming of legal field of ethnopolitik problems of Crimea:
peninsula aspekt.....156

Євтух В., д-р іст. наук, професор

ПРОБЛЕМАТИКА ЕТНІЧНИХ ТА РАСОВИХ СТУДІЙ У ЗАХІДНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: НАВЧАЛЬНА ТА ДОСЛІДНИЦЬКА ДИСЦИПЛІНИ

У статті аналізується стан досліджень та викладання у західних університетах такої дисципліни як "етнічні та расові студії". В основі аналізу переважно університети США, Великобританії. Подаються підходи та концепції як досліджень, так і навчальних курсів з етнорасової проблематики.

Yevtukh V.

PROBLEMS OF ETHNIC AND RACIAL STUDIES IN WESTERN UNIVERSITIES: TEACHING AND RESEARCH

The article deals with analysis of the situation in researching and teaching of ethnic and racial studies at Western universities. This analysis is carried aut mostly on the base of the universities in the USA and Great Britain. The approaches and concepts in ethnic and racial studies are presented.

Питання етнічності у суспільному розвитку країн сьогоднішнього світу залишаються актуальними майже п'ятдесят років. Їхня наукова й практична актуальність зумовлюється кількома факторами:

1) аналіз етнонаціонального складу населення засвідчує, що переважна більшість країн на усіх континентах є сьогодні поліетнічними, або з поліетнічним складом населення[1];

2) поліетнічність країн посилюється сьогодні у результаті могутніх міграційних потоків[2];

3) починаючи з середини 1960-х років спостерігається й час від часу поглиблюється тенденція відродження етнічності й пошуків етнічного походження від Сполучених Штатів Америки та Канади до країн Європи, Азії, Африки, Латинської Америки[3];

4) сучасні етнічні рухи політизуються і відіграють помітну, а у деяких випадках, важливу, а то й визначальну, роль у внутрішньому житті багатьох країн[4];

5) необхідністю вирішення суперечностей, які виникають у результаті розгортання процесів, пов'язаних з етнічним відродженням й пошуком окремих народів свого місця в

сьогоднішніх умовах та посиленням визначальної ролі глобалізаційних процесів.

Західні університети, передовсім у Сполучених Штатах Америки та Великобританії, відгукнулися на актуалізацію етнічних проблем у суспільному розвитку майже синхронно з їхнім загостренням. У 1960-х роках (саме у цей час загострюються етнонаціональні проблеми у США і Канаді) в американських університетах інтенсивно почали відкриватися дослідницькі центри з етнічної проблематики та у їх навчальні плани почали вводитися дисципліни з расових та етнічних відносин. Такі центри й дисципліни мали місце і раніше, однак починаючи з зазначеного вище часу їх кількість постійно зростає[5]. У даній статті я не буду торкатися діяльності цих центрів, оскільки готую спеціальний довідник «Центри дослідження етнічної проблематики у сучасному світі» і сподіваюсь, що він побачить світ найближчим часом. Основну увагу я зверну на аналіз навчальної дисципліни у провідних університетах західних країн за такою схемою:

1) підходи та концепції дослідження етнічних та расових відносин та викладання цих дисциплін;

2) назви та тематика курсів, які читаються у вищих навчальних закладах тих чи інших країн;

3) спеціалісти, які залучаються до читання цих курсів;

4) перспективи курсів з етнічних та расових проблем у західних університетах.

Важливим моментом, який ми мусимо мати на увазі, аналізуючи дослідницькі та викладацькі студії, є певна диференціація концептуальних засад їх формування та реалізації. У цьому плані університети можна поділити на три групи: 1) Сполучені Штати Америки та Великобританія (з деякими відмінностями між США і Великобританією, що дає можливість виділити дві підгрупи за специфікою країн); 2) країни Європи; 3) країни Азії та Латинської Америки. Ці відмінності обумовлені передовсім особливостями етнонаціонального розвитку країн та трактуванням етнічних і расових проблем дослідниками.

Перед тим, як здійснити такий аналіз, варто зробити кілька, на мій погляд, важливих завваг:

1) у західній практиці університетів поняття "дослідження етнічних та расових відносин" і "викладання етнічних та расових відносин" структурно пов'язані: як правило, саме в університетах США, Канади, країнах Європи працюють центри дослідження етнічної проблематики і на результатах їх студій практично вибудовуються навчальні курси. Тому концепції та підходи до їх

викладання визначаються теоретично-концептуальною базою досліджень. Про цю залежність мова йтиме далі;

2) зазвичай дослідники є професорами університетів і вони викладають ці курси і, як правило, на базі результатів своїх досліджень;

3) дослідження та викладання курсів з етнічних та расових відносин відрізняються у різних країнах, що зумовлено специфікою політичних систем окремої країни[6]. Власне, тут може йтися про те, яке місце у політичній структурі того чи іншого суспільства займають расові та етнічні проблеми й як ці проблеми трактуються у суспільній та політичній практиці;

4) курси з етнічних та расових відносин традиційно викладаються у рамках таких наук, як психологія, економіка, політичні науки, антропологія, історія, географія людини, соціальна політика. Кожна з перелічених наук обирала свій аспект для викладання. Останнім часом, за твердженням Майкла Бентона, професора соціології університету Брістоля (Великобританія), «якщо університет пропонує курс з етнічних та расових студій, то він, зазвичай, фігурує у програмі департаменту соціології."[7]. Пояснення цьому феномену я схильний шукати у міждисциплінарному характерові соціології, бо саме тут "...міждисциплінарність присутня частіше, ніж в інших гуманітарних науках",[8] а звідси – висока ступіть адаптивності соціології до міждисциплінарної проблематики, якою, на моє переконання, є царина етнічних та расових відносин. Згадуваний вище М.Бентон пов'язує цей феномен також з зацікавленістю студентів вивчати своє власне суспільство[9], що знову ж таки є об'єктом соціологічних студій. Зважаючи на сказане, очевидно виправданою буде акцентуація уваги у цій статті саме на соціологічних університетських студіях. Звертаючи увагу на актуальність етнічних та расових студій у західному світі, варто навести ще один аргумент, який підтверджує актуальність етнорасової проблематики та її присутність в університетських навчальних курсах і дослідницьких студіях. "Постійна присутність і тягліть расизму і етнічності у сучасному світі, ескалація у надзвичайно складних формах транснаціональної міграції та активізація соціальних і політичних рухів, котрі лежать в основі цих явищ, складає структурний контекст, в якому здійснюються дослідницькі й академічні проекти".[10]

Отже, зазначивши, що, починаючи з 1960-х років, етнічна та расова проблематика стає помітною у дослідницькій та навчальній практиці західних університетів, хотів би звернути увагу на те, що

час від часу вона актуалізувалася і у попередні періоди. Скажімо, у Сполучених Штатах ще після першої світової війни активізувалася дискусія навколо питання про відносини між білими і чорними, сутність якої зводилася до детермінованості цих відносин роллю біологічних відмінностей між ними. І на той час викладання етнорасової проблематики концентрувалося навколо відносин "білі-чорні". Пізніше саме соціологи (У.Ллойд Уорнер, Мельвін Тюмін, Роберт Парк) почали розглядати ці відносини більш ширше, вийшовши за межі парадигми біологічних відмінностей і включивши у дослідження та університетські виклади більш широкий контекст – взаємодію з представниками інших етнічностей та з урахуванням екологічних й суспільних чинників. Викладання етнорасової проблематики у Великобританії активізувалося після другої світової війни. І воно, як і дослідницька практика, залишивши у центрі уваги біологічний аспект відносин між білими і чорними, акцентувало увагу на критиці популярного ще з часів міжвоєнного періоду твердження, що їх характер зумовлювався біологічними відмінностями (до такої дискусії великою мірою спричинила книга Отто Клінберга "Расові відмінності", 1935). У 1960-х роках у тій же Великобританії у навчальні плани університетів ввводиться поняття "расові відносини", що трактуються значно ширше, ніж відносини у парадигмі "білі-чорні". Зокрема, в орбіту досліджень і університетських викладів включається аналіз наслідків переселення до Британії вихідців з Карібських островів та Південної Азії та їхньої взаємодії з місцевим населенням. У деяких європейських країнах, зокрема і Великобританії вони сформувалися під великим впливом "культурних студій."[11]

Аналіз історії становлення дослідницьких та викладацьких студій з проблематики, яка розглядається, засвідчує, що вже на початку 1970-х років у навчальних планах американських та великобританських університетів курси, які тим чи іншим чином пов'язані з етнорасовою проблематикою, зайняли досить таки впевнені позиції. Хоча мушу зауважити, що дискусія навколо необхідності їх введення у carriculum, а ще більше про їх зміст точиться й досі. Для існування таких курсів було обрано два формати: 1) як самостійні під назвою "етнічні та расові відносини" (з можливою варіацією "студії" – наприклад у Каліфорнійському університеті Лос-Анджелеса; 2) інтегровані в курси з антропології, соціології, політичних наук тощо, наприклад, "культурні студії" в європейських університетах, як правило, етнорасова

проблематика є складовою частиною курсів під назвою "Студії з культури" (Cultural Studies).

Цікавою видається еволюція тематики навчальних дисциплін, вона чітко прив'язується до еволюції концепцій у трактуванні дослідниками окремих явищ етносоціального розвитку, як і взагалі самого розвитку. Зверну увагу на кілька визначальних моментів цієї еволюції. Як вже зазначалося вище, на першому етапі становлення дослідницьких та викладацьких студій з етнорасовової проблематики увага концентрувалася на расових відносинах з акцентуацією на двох парадигмах: "білі-чорні" та біологічні відмінності між ними. Зміни у підходах (після другої світової війни і особливо у 1960-1970-х роках) до трактування расових відносин у результаті зміни трактування самого терміну "раса" як соціальної категорії, а "расових відносин" як соціального конструкту.

Наступним етапом еволюції стало осмислення проблемного поля етнорасових досліджень, а відтак і їх викладання в університетах. Процеси глобалізації сучасного світу спонукали дослідників замислитися про межі цього поля і більшість з них дійшли висновку, що поняттям "расові відносини" не покривається безліч явищ, котрі мають місце у сучасному світі. У результаті дискусій сформувалася думка про введення в обіг поняття "етнічні студії ("відносини") з значно ширшим проблемним полем ніж "расові студії". Ця думка реалізувалася у пропозиції Міжнародної соціологічної асоціації під час свого конгресу у 1965 році організувати секцію "Етнічні, расові та міноритарні відносини". Дискусії на конгресі дали можливість сформулювати той напрямок досліджень, а відтак і викладання, який існує і сьогодні – "етнічні та расові студії". Під такою назвою, до речі, з 1977 року виходить фаховий журнал "Етнічні та расові студії" (Ethnic and Racial Studies).

Переосмислення концепції етнорасових досліджень логічно вимагало заміни порядку вживання понять "етнічний", "расовий" – на перше місце пересувається "етнічний", оскільки діапазон його дії ширший і воно інкорпорує поняття "расовий". До речі, ця думка співпадає з моїми підходами до визначення співвідношення між поняттями "етнічний – расовий". У своїх працях я доводжу, що "етнічний" узагальнюючe, більш широке поняття, це я роблю на прикладі уточнення поняття "етнічна спільнота", яка має багато різновидів, у тому числі і расову спільноту.

Вище було зазначено, що у Європі і Америці та Великобританії існують відмінні підходи до змісту викладання "етнічних та

расових відносин" в університетах. Певною мірою воно пов'язане з організаційно-структурними регулюваннями: так, у Сполучених Штатах викладають самостійні курси, а у Великобританії "етнічні та расові студії" інтегровані в курси з соціології чи соціальної антропології; що ж до континентальної Європи, то етнорасові проблеми викладаються в курсах "Культура і політика", "Культурні студії", "Теорії етнічності та націоналізму".[12] Щоправда, як зазначає Марко Мартінелло, науковець, директор Центру дослідження етнічності та міграцій Л'єжського університету (Бельгія), у континентальній Європі не спостерігається великої зацікавленості студентами до вивчення етнічних та расових проблем.[13] Пояснення такому стану, на мій погляд, варто шукати у ступені гостроти проблеми міжетнічних відносин у європейських країнах. Тут на відміну від США, Канади, певною мірою Великобританії, вони не набрали такої гостроти і навіть у відсотковому відношенні представники інших від титульної спільноти етнічностей не складають вагомої частки населення. Щоправда, Бельгія становить окремий випадок – тут існують дві великі етнічні спільноти (общини): фламанська і валійська.

Отже, можна констатувати, що у більшості випадків етнорасові студії включені у навчальні плани з соціології, особливо чітко ця тенденція прослідковується у Сполучених Штатах та Великобританії. Зокрема, у останній країні цю тенденцію зафіксувало соціологічне опитування, яке було здійснене Британською соціологічною асоціацією (1999 р.) Згадана тенденція реалізується у двох напрямках: 1) концентрація на факультативних або спеціальних курсах у рамках бакалаврських, магістерських програм з соціології або ж з соціальних наук; 2) розгортання дискусії з приводу мети викладання етнічних і расових відносин[14].

Як правило, у Великобританії курси з етнорасової проблематики базувалися переважно на досвіді чорних та азіатських общин у цій країні, включаючи подеколи матеріал про афроамериканські громади Сполучених Штатів. Питання імміграції, які були актуальними для Великобританії, з'являються у курсах пізніше; частково до аналізу стану етнічних та расових відносин залучається матеріал конкретних соціологічних досліджень (case studies), індійців, мусульман, кіпріотів, євреїв, рома. У курсах з етнічних та расових студій викладаються наступні теми: теоретичні проблеми етнічних та расових відносин; співвідношення понять «етнічний-расовий»; етнічні (расові) забобони та дискримінація; етнічна ідентифікація та етнічна

ідентичність; етнічна та расова політика; відносини «більшість-меншість»; національний та світовий континенти; порівняльні етнічні та расові студії; ринок праці та етнічна дискримінація; націоналізм; антисемітизм; мігранти; діаспори тощо.

Викладач соціології відкритого університету Карім Мюржі (Мілтон Кейнс, Великобританія), проаналізувавши дев'ять підручників, зафіксував, що у шести з них були розділи з етнічності, рас та расизму. Щонайменше п'ять тем були включені до усіх підручників: 1) визначення етнічності, раси та расизму, часто-густо звертаючись до історії з тим, щоб представити загальну картину раси, науки та генетики; 2) статистика та інші фактичні матеріали про расову або етнічну нерівність у Об'єднаному Королівстві з елементами дискусії про право та політику, зокрема "Акти про расові відносини"; 3) теорії расизму та расової стратифікації; 4) культурні відмінності, багатокультурність та національна ідентичність; 5) міграція.[15]

Якщо вести мову про корпус викладачів курсів з етнічних та расових студій у західних університетах, то він надзвичайно вражаючий – серед викладачів високоякісна професура, знані дослідники такі, як П'єр ван ден Берге, Майкл Бентон, Річард Шермерхорн, Джон Стоун, Ентоні Сміт, Джон Рекс та багато інших. Вони активно займалися або ж продовжують займатися дослідженням етносоціальних, етнонаціональних та етнорасових проблем у поліетнічних країнах сьогоднішнього світу.

У сьогоднішніх дискусіях навколо формату, змісту й концепції викладання етнічних та расових студій виокремлюються кілька дуже важливих для майбутнього цієї дисципліни моментів. Передовсім ставиться питання, чи можна створити єдину концепцію етнічних та расових студій. Директор центру етнічних та расових досліджень і одночасно керівник департаменту соціології та соціальної політики університету Лідз (Великобританія) Ian Ло пропонує шукати відповідь на це питання, розв'язуючи наступні проблеми: які принципи є визначальними для цього дослідницького поля?; якою є його природа і зміст?; які елементи мають бути ключовими для пізнання і розуміння цього предмету?; який рівень знань має засвоїти студент?; на які моменти варто звертати увагу, пропонуючи методи навчання й оцінки явищ.[16]

Відповідь на ці питання, вочевидь, окреслить перспективу розвитку етнічних та расових студій у західних університетах: залишаться вони як цілісна дисципліна, чи поділяться на дві окремі, як, скажімо, пропонують Мартін Бальмер та Джон Соломос[17], чи, можливо, їх розвиток піде третім шляхом.

Можна погодитися з викладачем департаменту теології Бірмінгемського університету Гаржі Бхаттачарийа, що серед основних цілей викладання етнічних та расових студій в університеті мають бути сформульовані наступним чином: навчити розуміти значення певних форм ідентифікації й категоризації у владних структурах на рівні місцевих громад і глобальному рівні; навчити, яким чином добувати й аналізувати масив матеріалу, пов'язаного з процесом расіалізації великої кількості контекстів; запропонувати тренінг з питань інтерпретації явищ з тим, щоб студент враховував незнайомі контексти й інформацію та паралельно навчити прослідковувати важливі моменти у цих контекстах; навчити студента користуватися здобутими знаннями з тим, щоб порівнювати явища довколишнього світу, розвивати критичне розуміння сил, які формують картину сучасного світу.[18]

У контексті дискусії про можливі шляхи розвитку етнорасових студій, що передбачає між іншим і розширення проблемного поля (скажімо, включення до нього такої тематики як біженці[19], варто враховувати розмаїття тем, що коріняться у етнічному та расовому розмаїттях самих поліетнічних суспільств сучасного світу, як і завжди варто пам'ятати, що сам предмет студій є міждисциплінарним.[20]

А-108040

1. Евтух В.Б. Историография национальных отношений в США и Канаде (60-70-е годы). – Киев: Наукова думка, 1982.

2. Шульга Н.А. Великое переселение народов: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты. – Киев, 2002; Юдина Т.Н. Социология миграции. – Москва, 2004.

3. Евтух В.Б. Концепции этносоциального развития США и Канады: типология, традиции, эволюция. – Киев: Наукова думка, 1991.

4. Євтух В.Б. Менеджмент в поліетнічних спільнотах // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. - № 4.

5. Евтух В.Б. Концепции этносоциального развития США и Канады: типология, традиции, эволюция. – Киев. Наукова думка, 1991.

6. Banton Michael. Teaching ethnic and racial studies // Ethnic and Racial Studies. – Vol. 26. - № 3. – May 2003. – P. 491.

7. Там само. – С. 490.

8. Дробижева Л.М. Методологические проблемы этносоциологических исследований // Социологический журнал, 2006. - № 3/4. – С. 91.

9. Banton Michael. – Op. cit. – P. 491.

10. Law Ian. University teaching in ethnicity and racism studies: context and commitment // Ethnic and Racial Studies. – Vol. 26. - № 3. – 3 May 2003. – P. 518.

БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

11. Mason David. Themes and issues in the teaching of race and ethnicity in sociology // Ethnic and Racial Studies. –Vol. 19. – 10996. – P. 795-796.
12. Martinello Marco. Researching and teaching in the field of ethnic and racial studies: A view form continental Europe // Ethnic and Racial Studies. – Vol. 26. - № 3. – May 2003. – P. 543.
13. Там само.
14. Murji Karim. Sociology and the teaching of ethnic and racial studies // Ethnic and Racial Studies. – Vol. 26. - № 3. – May 2003. – P. 504.
15. Там само. – С. 505.
16. Law Ian. Op. cit. – P. 521.
17. Bulmer Martin and Solomos John. Racism. – Oxford: Oxford University Press, 1999.
18. Bhattacharyya Gargi. In defence of amateurismon not professionalizing ethnic and racial studies // Ethnic and Racial Studies. – Vol. 26. - № 3. – May 2003. – P. 527.
19. Koser Khalid, Werbner Pnina and Ang Ien. Cultural research and refugee studies // Social Analysis. – Vol. 48. - № 3. – Fall 2004. – P. 64.
20. Stone John. Teaching ethnic and racial relations: some comments on Michael Banton // Ethnic and Racial Studies. – Vol. 26. - № 3. – May 2003. – P. 511.

Данилюк І., канд. психол. наук

ЕТНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Стаття присвячена проблемам етнопсихології. Як підкреслює автор, ця наука за своєю суттю є множинною (по критеріях проблематики і методології) і міждисциплінарною (оскільки вивчає людську природу в єдності психологічних і культурних чинників).

Danilyuk I.

ETHNIC PSYCHOLOGY AS SCIENCE

The article deals with the problem of ethnic psychology. As the author emphasizes, this science is multiple (for criterions of problematic and methodology) and cross-disciplined (because study human nature as the unity of psychology and culture factors).

Постановка проблеми. У країнах колишнього Радянського Союзу етнічна психологія як наука почала розвиватися швидкими темпами лише наприкінці XX століття. І в цьому немає нічого дивного, адже в радянській науці вивчалися, головним чином процеси консолідації, тобто об'єднання невеличких етнічних груп у великі етноси, переважно – в соціалістичні нації. Підкреслювався